

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Катедра корейської і японської філології

Курсова робота
з японської філології на тему:
ТИПИ КАЛЬОК У СУЧАСНІЙ ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

Студента групи Пяп01-20
факультету східної і слов'янської філології
денної форми навчання
Освітньої програми:
Японська мова і література та переклад,
західноєвропейська мова
Спеціальности 035 Філологія
Спеціалізації 035.069 Східні мови та літератури
(переклад включно),
перша – японська мова

Добровольського Артема Вячеславовича

Науковий керівник:

Ольга Юрїївна Родзінська

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1	7
ПОНЯТТЯ КАЛЬКИ. ІСТОРИЧНИЙ НАРИС КАЛЬКУВАННЯ В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ	7
1.1. Класифікація кальки в європейському мовознавстві	7
1.2. Історичні передумови до калькування в японській мові	9
1.2.1. Період китайських запозичень	9
1.2.2. Період європейського впливу	10
1.3. Японські відповідники термінів, що позначають кальку	13
Висновки до розділу 1	14
РОЗДІЛ 2	15
КЛАСИФІКАЦІЯ КАЛЬОК В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ	15
2.1. Словотвірна калька	15
2.1.1. Поняття васейканго	15
2.1.2. Будова васейканго	15
2.1.3. Класифікація за типами форм	17
2.1.4. Васейканго як словотвірна калька	18
2.2. Семантична калька	20
2.3. Однослівна й неоднослівна калька	20
2.4. Морфологічна калька	21
2.5. Фразеологічна калька	21
2.6. Синтаксично-фразеологічна калька	23

2.6.1. Поняття йоджіджюкуго й сейго	23
2.6.2. Йоджіджюкуго як синтаксична калька	23
2.7. Напів калька	24
2.7.1. Поняття гібридних слів	24
2.7.2. Гібриди як напів калька	25
Висновки до розділу 2.....	26
ВИСНОВКИ	27
АНОТАЦІЯ ЯПОНСЬКОЮ МОВОЮ	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	31

ВСТУП

Добре знаємо, що калькування як метод засвоювати іншомовні слова широко користується серед мов світу. Зустрічаємо кальку і в рідній українській мові, що найчастіше має грецьке й латинське походження, хоча велика кількість слів, що були скальковані, походять з інших європейських мов, особливо споріднених до української генеалогічно. Проте чи є властиве для української та європейських мов калькування таким же властивим для японської, чи все ж цей спосіб запозичувати оминув японську мову й калькування лишається нехарактерним для японської мови методом, маємо з'ясувати.

Актуальністю цього дослідження є класифікація японських лексем за типами кальок, адже стало зрозумілим, що цей спосіб засвоювати не характеризують щодо японської мови, тобто калькування існує в японській, але японські мовознавці скальковані лексеми не класифікують і не визнають за кальку.

Японська мова має змішане письмо, знане як 漢字仮名交じり分 (канджі-кана-маджірібун, змішане письмо абетки й ієрогліфів) завдяки взаємодії з мовою китайською як наслідок слід уважати Японію частиною ієрогліфічної культури, відповідно тому досліджуючи типи кальок в японській мові, ми порушуємо проблему невизнаности японського внеску для ієрогліфічної культури загалом.

Також бачимо, що лексичний склад сучасної японської мови поповнюється іншомовними запозиченнями, особливо з англійської мови. Така тенденція засвоювати англійські слова, з огляду на мовний пуризм, становить загрозу питомому складу мови, зокрема, якщо ці позики невмотивовані.

Метою роботи є класифікація кальок, що вже існують у японській мові, за відомими для європейського мовознавства типами. Зважаючи на особливості японського словотвору, слід усвідомлювати, що японська класифікація є відмінною від європейських типів і має власні характерні риси. Задля досягнення поставленої мети потрібно розв'язати наступні **завдання**:

- з'ясувати історичний контекст калькування в японській мові

- створити японською мовою еквіваленти термінів на позначення класифікації типів кальок
- проаналізувати будову васейканго і класифікувати цей тип японських неологізмів як словотвірну кальку
- визначити проблематику неоднослівних кальок
- класифікувати фразеологічну, морфологічну, синтаксичну кальку
- знайти відмінності між напів калькою та гібридними лексемами

Необхідно визначити, що **об'єкт** цього дослідження – є калькування в японській мові.

Предметом дослідження є типи кальок у японській мові.

Матеріал дослідження

Матеріалом дослідження є васейканго (和製漢語, васей-канго), що наведені в праці 「『哲学字彙』の和製漢語—その語基の生成法・造語法—」 ("тецу-гаку джі" но васей-канго. соно гокі но сейсей-хō, дзōго-хō) – *Васейканго в "Ієрогліфічному словникові філософського термінології"*. *Способи творити основи, методи неологізації*. Також гібридні лексеми з праці "Loanwords in Japanese" (Запозичення в японській мові), фразеологізми зі статті "Семантична парадигматика фразеологічних структур китайської та японської мов: порівняльний аспект", фразеологізми зі "Словника японських прислів'їв і приказок". Також інші вибрані лексеми з японських словників. Тому загалом маємо **сорок чотири** лексичні та фразеологічні одиниці.

Методи дослідження:

Метод суцільної вибірки був використаний задля наочного представлення кальок в роботі. За допомогою порівняння вибраних лексем й типів кальок, що характерні для європейського мовознавство, ми змогли виявити збіги і відмінності між європейською класифікацією й японською реалією щодо їхнього створення. Зіставний метод був використаний, щоби проаналізувати японські кальковані неологізми зі словами до яких було застосоване калькування. Типологічним аналізом, ми виокремили групи слів з

якими порівняли європейські типи кальок, що потім лягли в основу японської класифікації.

Наукова новизна:

– уперше скальковані лексичні і фразеологічні одиниці були класифіковані за типами кальок, зважаючи на лексичні, морфологічні, синтаксичні та словотвірні особливості японської мови;

– переклад українською мовою термінології, що стосується будови японських неологізмів васейканго.

– виведення найбільш відповідної термінології японською мовою, щоб охарактеризувати типи кальок в японській мові й типи, що характерні для європейського мовознавства.

Практичне значення:

– цю класифікацію можна використовувати для подальшого дослідження кальок й калькування в японській мові;

– окремі типи кальок з цієї класифікації варто застосовувати підчас вивчення іншомовних запозичень;

– цей метод засвоювати лексеми може розв'язати проблему збільшення кількості англізмів у японській мові;

– класифікацію типів кальок також слід залучати для вивчення дисципліни "Лексикологія японської мови".

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ КАЛЬКИ. ІСТОРИЧНИЙ НАРИС КАЛЬКУВАННЯ В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

1.1. Класифікація кальки в європейському мовознавстві

Термін "калька" вперше сформулював швейцарський мовознавець Шарль Баллі (1951), що розумів його як "слова й вислови, що утворені автоматично через дослівний переклад, за моделлю узятих з іноземної мови виразів" (с. 49).

Серед мовознавців не всі вважають калькування за метод запозичувати, оскільки деякі науковці характеризують кальку як окремий спосіб творити слова за іншомовною моделлю або ж називають кальку індивідуальним видом словотвору. Хоч і маємо розбіжності щодо поняття, проте доцільно тлумачити **калькування** як метод запозичувати іншомовні слова, значення цих слів і висловів через дослівний переклад його частин питомими мовними складниками.

Слід розуміти, що калька не обмежується лише словотвірним її типом, що найчастіше розуміємо під цим поняттям. Кальку розділяємо на такі типи: однослівні й неоднослівні, також варто виокремити синтаксичну, морфологічну, фразеологічну та напів кальку.

Однослівна калька поділяється на словотвірну (лексичну) і семантичну. **Словотвірна (лексична) калька** – це лексема, чії частини буквально перекладені за моделлю чужомовного слова питомими мовними складниками. Візьмемо знаний приклад, слово *хмарочос*, що є калькою англійського слова *sky-scraper* – бачимо, що дві частини цього слова перекладені українською дослівно (Голянич, Стуфурак & Бабій, 2011). **Семантична калька** – це лексема, що отримує нове значення під чужомовним впливом. Наприклад: *лівий*, *правий* почали вживати як політичні терміни під впливом французьких *gauche*, *droit* (Українська мова, 2004).

Неоднослівною калькою називаємо скальковані словосполучення і складні слова, що ми перекладаємо дослівно за чужомовним зразком, зберігаючи значення мови-джерела. Наприклад: словосполучення *власна назва* – має латинське походження *poter proprium*; складне німецьке слово *mehrwert* освоєне українською як *додаткова вартість*. Однак ми можемо називати фразеологізми неоднослівною калькою, проте варто їх відокремлювати і класифікувати як фразеологічну кальку (*Українська мова*, 2004).

Синтаксична калька – це запозичена модель будови речення, що невласлива для мови-реципієнта. Цей тип кальок характеризують як набуття неправильних для мови синтаксичних ознак, тому мовознавці намагаються вберегти мову від подібних впливів. Такою калькою в українській мові є конструкція використовувати особу, мов інструмент, у формі родового відмінка після дієслова на -но, -то чи віддієслівних прикметників у пасивній формі, наприклад: "квіти було полито матір'ю" у цьому реченні мати користується, мов інструмент, що не характерно для української мови. Тобто це речення слід перефразувати без синтаксичної кальки як "мати полила квіти" чи "квіти були политі від матері" (Курило, 1960).

Морфологічна калька – це скалькована лексема, що набуває певних морфологічних ознак під чужомовним впливом (Гладка, 2011). Лексеми такого ґатунку також вважають шкідливим впливом на мову. Часто бачимо таку морфологічну кальку в українській як зміну однини на множину, наприклад: *волосся*, що вживається в однині.

Фразеологічна калька – це фразеологічна одиниця, що скалькована через дослівний переклад за частинами. Наприклад: *жереб кинуто*, що скалькований з латинського *alea jacta est* (Голянич, Стуфурак & Бабій, 2011).

Напів калька – це лексема в якій скалькована лише одна частина запозичуваного слова. Напів кальки називають проміжним типом, що поєднує в собі ознаки позики й кальки (*Українська мова*, 2004). Цей тип кальок вважають за **гібридні слова** (Баллі, 1951), проте це поняття має ширше значення і може визначатися як напів калька, тобто ті чи ті гібридні лексеми можуть вважатися калькою, якщо вони є продуктом запозичення. Наприклад: *телебачення* складається з двох частин грецьке *τηλε* – *далеко*,

що було запозичене без змін і латинське *visio*, що було скальковане як *бачення* (*Українська мова*, 2004).

1.2. Історичні передумови до калькування в японській мові

1.2.1. Період китайських запозичень. Знаємо, що перші великі позики з Китаю відбулися, коли Японії представили буддизм у 552р., запозичення з південного діалекту середньокитайської мови (район Ву, що на півдні Китаю). Згодом були ще дві хвилі запозичень ієрогліфів: ієрогліфи стандартної мови періоду Тан і позики третьої хвилі, що принесли послідовники дзен-буддизму (Irwin, 2011). принесли з собою і першу кальку до японської.

Питання щодо китаїзмів у японській мові має особливий історико-лінгвокультурологічний статус. Масовий приплив китаїзмів відбувся на початку письмової історії японців (приблизно 5 століття). Найдавніші літературні пам'ятки Коджікі (古事記, "Записи про діяння старовини", 712 рік) та Ніхонгі (二本記, "Японські хроніки", 720 рік) записані фактично китайською мовою – камбун (漢文). Ця своєрідна мова, що ввібрала в себе особливі риси ієрогліфічної культури Стародавнього Китаю, була родючим підґрунтям, на якому сформувалися й отримали нове, самостійне життя могутні паростки національних культур практично всіх народів східно азійського регіону, зокрема і Японії. ("Семантична парадигматика фразеологічних структур китайської та японської мов: порівняльний аспект", 2009, с. 134)

У зв'язку з тісними взаєминами межі Японією й Китаєм, де Японія виступає нацією-реципієнтом, що вбирала нові для себе знання про письмо й літературу, що були не знані для неї, то можемо визнати, що разом із першими запозиченими лексемами, також маємо перші випадки калькування в японській мові, які були застосовані щодо **китайських фразеологізмів.**

Пирогов (2009) акцентує, що "головними джерелами, що живили японську мову елементами китайської фразеології, були, між іншим, такі відомі релігійно-філософські твори як Іцзін, Даодецзін, Цяньцзівень" (с. 134), а також варто додати, що значна кількість вживаних фразеологізмів походить з "Луньюй", книга, що створена на основі записів висловлювань видатного філософа Конфуція. Загалом можна розділити джерела фразеологізмів на чотири типи: до **авторських творів** відносять, наприклад: "Пуденлу", що написав китайський майстер Дзену Лей-ань чи інші відомі твори такі як "Чжен-шоу", "Лецзи", "Уменьгуань", "Хань Шу" та інші. До **історичних письмових пам'яток і літописів** відносимо: "Ши Цзі" – великий історичний твір, що започаткував традицію бібліографічного опису, літопис династії Хань "Хоуханьшу" чи "Шузцінь", що містить відомості про найдавнішу історію Китаю. Маємо також відомі **висловлювання**, що запозичили японці, таких авторів як: Су Ши – китайський лірик, філософ і літератор, Моцзі – філософ і поет, Тао Юань-мін – поет, Чень Шоу – письменник, Чжу Сі – філософ і ще безліч китайських митців. Потрібно теж виокремити **буддійські сутри** й інші **твори релігійно-філософських учень**: такі сутри як "Сейхо Ненько" (транслітерація з японської), "Ямантака дхарані" вказують на те, що перші фразеологічні кальки прийшли не тільки з китайської, а ще й зі санскриту; "Даодецзін" – твір філософа Лао-цзи, "Чжуан-цзи" – класичний твір даосизму тощо (Пирогов, 2009).

До речі, треба наголосити, що крім фразеологічних кальок китайського походження, має японська мова й синтаксичні кальки фразеологічного походження, що класифікуємо як **фразеологічно-синтаксичні кальки**. Такими кальками слугують **йоджіджюкуго** або ж **сейго**. Про зв'язок межи чен'юй і йоджіджюкуго, та як чен'юй вплинув на формування синтаксично-фразеологічної кальки в японській – детальніше у другому розділі.

1.2.2. Період європейського впливу. Появою кальок інших типів, ми завдячуємо португальцям, що прибули до Японії у 1543 році (Irwin, 2011). Це були перші взаємини японців із невідомим західним світом, що крім нових технологій і європейських

побутових реалій приніс до Японії нову лексику. Звісно, маємо розуміти, що такі мовні запозичення не були скальковані, адже відмінна мотивація – про мотивацію запозичувати детальніше у другому розділі. Тому маємо вважати прибуття португальців передумовою до появи в японській мові інших типів кальок.

Впродовж періоду ізоляції Японії (鎖国, сакоку), єдиними європейськими джерелами, що досліджували японці була нідерландська література, відома як рангаку (蘭学, рангаку), цей термін характеризують як дослідження нідерландської науки, літератури, перекладів. Гемпаку Сугіта взявся перекласти нідерландський переклад німецького анатомічного підручника 「解体新書」 (кайтай-шіншьо, новий підручник з анатомії людини), що побачив світ у японському варіанті в 1774 році. Маємо розуміти, що тексти того періоду писали і перекладали камбуном, попри це вже тоді маємо перші спроби адаптувати західну термінологію самостійно. Гемпаку Сугіта опирався на три способи перекладу: використовувати китайську лексику; творити **гіяку** (議訳, гіяку) – слова, що створені з урахуванням значення та письмовий переклад. Мотивацією створити цей підручник був недосконалий китайський переклад, що вилучив топонімні назви, незнайому термінологію (沈, 2009). Варто зауважити, що найголовніше в японському перекладі "Кайтай Шіншьо" є саме гіяку, що на нашу думку, слід розглядати як лексичну кальку. Також більшість медичної, особливо офтальмологічної, хімічної термінології створено саме з перекладів рангаку і користується дотепер.

Однак не обійшлося й без китайського лексичного посередництва, ба навіть, літературного, оскільки Китай зазнав інтелектуального впливу європейських держав раніше за Японію, що як наслідок на більш ніж півстоліття Японія була залежною від китайської перекладеної літератури, відповідно китайський перекладацький досвід став взірцевим. Потрібно розуміти, що в Китаї часу кінця династії Мін і початку династії Цін, католицькі місіонери, переважно єзуїти, перекладали західну літературу китайською

мовою, що тривало до заборони в Китаї християнства – варто зважити на езуїтську спадщину, як знайомство з культурою Заходу.

Під час заборони християнства, провідниками європейської культури були британські місіонери, що доклали великих зусиль, аби вкласти словники, працювати над газетярством, зокрема створити переклад Біблії – за час з 1802 по 1840 рік були створені сто шість текстів релігійного спрямування і тридцять два тексти з історії, географії та інших наук (沈, 2009).

Після Опіумних війн Китай був змушений зняти обмеження на проживання іноземців та місіонерську роботу. Згодом відбулося заснування місіонерської бібліотеки Мохай у Шанхаї, що започаткувала велику перекладацьку діяльність в Китаї. Отож, коли Японію відкрили в 1854 році, то ці переклади змінили підхід до вивчення чужоземної літератури, особливо вплинули на японську мову. Проте згодом бібліотека занепала. Перекладацька діяльність провадилася за тими ж методами і до кінця дев'ятнадцятого століття китайська методологія вважалася застарілою (沈, 2009) – розпочалася перекладацька скрута, тому Японія сам на сам зіштовхнулася з проблематикою перекладу західної літератури.

Під кінець епохи Едо, відбувся перехід до активних досліджень англійської літератури, зокрема і через посередництво Китаю, тому що в 1807 році до Китаю прибув Роберт Моррісон, що започаткував китаєзнавство, тому за короткий період часу з'явилася безліч наукових праць, перекладеної літератури і особливо англо-китайських словників, що перевершили нідерландо-японський доробок. Як наслідок маємо, що японські видатні митці як Ніші Амане, Фукудзава Юкічі, Іноуе Тецуджіро, які не володіли англійською, почали вивчати її через англо-китайські словники, таким способом до японської мови приходять термінологія, що створена від китайців (沈, 2009). Проте така зміна орієнтирів досліджень у бік англійських джерел неабияк вплинула на формування кальок в японській мові, підтвердженням чого є 「哲学字彙」 (тецугаку-джіі, ієрогліфічний словник філософських термінів) від Іноуе Тецуджіро.

1.3. Японські відповідники термінів, що позначають кальку

Знаємо, що існує термін на позначення кальки японською мовою – 翻訳借用 (хон'яку-сякуйō, запозичення через письмовий переклад), однак на нашу думку, цей термін не відповідає повною мірою змістові кальки й калькування, оскільки 翻訳借用 (хон'яку-сякуйō) позначає вельми широке поняття, що можна тлумачити по-різному, тому пропонуємо заступити 翻訳借用 (хон'яку-сякуйō) більш відповідним терміном 直訳借用 (чюкуяку-сякуйō) – запозичення утворене внаслідок дослівного перекладу.

Слід розрізняти ще один запропонований термін 直訳借用語 (чюкуяку-сякуйōго), що позначає саме скальковану лексичну одиницю, тоді як 直訳借用 (чюкуяку-сякуйō) ми пропонуємо вживати як калькування у значенні процесу запозичувати, а також в іншому значенні – термін на позначення морфологічної, синтаксичної та окремої характерної для японської мови синтаксично-фразеологічної кальки.

Класифікація типів кальок японською мовою:

- 直訳借用 (чюкуяку-сякуйō) – калькування, калька;
- 直訳借用語 (чюкуяку-сякуйōго) – калька як скалькована лексична одиниця;
- 造語・直訳借用語 (дзōго чюкуяку-сякуйōго) – словотвірна (лексична) калька;
- 義訳 (гіяку) пропонуємо вживати як синонім до 造語・直訳借用語 (дзōго чюкуяку-сякуйōго), адже цей термін створив Гемпаку Сугіта як один зі способів перекладу невідомої лексики "Кайтай Шіншьо" і власне позначає неологізми, що створені зважаючи на значення іншомовного слова, тому слід його вважати відповідником до лексичної кальки;

– 意味・直訳借用語 (імі чюкуяку-сякуйōго) – семантична калька;

– 形態・直訳借用 (кейтай чюкуяку-сякуйō) – морфологічна калька;

– 構文・直訳借用 (кōбун чюкуяку-сякуйō) – синтаксична калька;

– 構文・熟語・直訳借用 (кōбун чьокуяку-сякуйōго) – синтаксично-морфологічна калька.

– 混種語・直訳借用語 (коншого чьокуяку-сякуйōго) – напів калька

Висновки до розділу 1

Підсумовуючи перший розділ, слід зауважити на вживаності скалькованих лексем в європейських мовах дійсно висока, зокрема підкреслюємо рівень вивченості цього виду запозичення серед мовознавчої спільноти. Однак цього не можна сказати стосовно японської мови, мовознавці якої уникають визначити цей спосіб властивим, через що акцентуємо на відсутності класифікації й відповідної термінології, внаслідок чого у цьому розділі ми створили цілком придатні термінологічні відповідники японською мовою.

Також з огляду на вище викладені історичні обставини маємо підсумувати, що таке явище як калькування, зважаючи на історичний аспект, властиве для японської мови, зокрема у розумінні цього поняття від європейських мовознавців.

Першими повноцінними кальками стали переклади фразеологізмів з китайської мови та санскриту, що стали можливими лише після засвоєння китайського ієрогліфічного письма й цілого пласту нової лексики до рівня питомого мовного інструмента.

Експансія європейської культури разом з релігійним місіонерством посприяла появі інших типів кальки в японській мові як-от лексичній і семантичній. Калькування спершу провадилося щодо нової термінології з нідерландськомовної літератури, що на період сакоку лишилася єдиним джерелом для вивчення європейської культури й науки, а згодом й мови англійської, що цьому посприяло відкриття Японії від Сполучених Штатів і тісні взаємини між Китаєм і Великою Британією

РОЗДІЛ 2

КЛАСИФІКАЦІЯ КАЛЬОК В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

2.1. Словотвірна калька

2.1.1. Поняття васейканго. **Васейканго** (和製漢語, васейканго) – неологізми японського походження, що створені на основі сино-японського лексичного прошарку, тобто китаїзмів – **канго** (漢語, канго).

Такано Шігео (2004) підкреслює, що мотивація створювати васейканго є освоєнням незнаних ідей, термінів, думок – перейняття досвіду, якого вони не мали. Також на схожій думці наголошує професор Шень Гоу-Вей (2011), що вважає васейканго засобами адаптувати нові терміни, особливо коли японські перекладачі зіштовхнулися з ними віч-на-віч. Тобто проаналізувавши думки японських дослідників, можемо підсумувати, що найголовніша мотивація – це засвоєння чужого досвіду – абстрактні поняття, наукові терміни, інакше кажучи, лексика не побутового чи повсякденного вжитку. З іншого боку, маємо представника європейського мовознавства і засновника терміну "калька" Шарля Баллі (1951), що теж зауважує на схожій думці, що калькування користають найчастіше в тих випадках, коли потрібно запозичити ідеї, абстрактні поняття й почуття.

2.1.2. Будова васейканго. За Такано (2004) васейканго складається зі словотвірних частин (елементів), що звемо **основами** (語基, гокі). Ці основи можуть складатися з декількох складників чи бути односкладниковими. За складник ми вважаємо **джіго** (字語, джіго) – поняття, що містить в собі канджі, слово і склад водночас, або ж по-інакшому, слова лексичного шару **канго**, а також ієрогліфи японського походження **кокуджі** (国字).

Українською мовою вживаймо термін "складник" щодо гоки. Варто зазначити, що кожен елемент структури слова поєднується межи собою сурядним зв'язком.

Канго у ролі основи можуть бути **односкладниковими** або **двоскладниковими**, якщо васейканго складається з п'яти елементів, то в такому випадку, для зручності, можемо виокремити **трискладникову** основу. Проте якщо основа має понад чотири складники, то їх будують за такою структурою: двоскладникова основа + двоскладникова основа, двоскладникова основа + трискладникова основа.

Приклади васейканго, що ділимо за кількістю основ, за Такано (2004):

1. односкладникова основа – 腺 (сен) – *залоза* (медичний термін);
2. двоскладникова основа – 會員 (каїн) – *член, учасник*;
3. двоскладникова основа + односкладникова основа або навпаки односкладникова основа + двоскладникова основа – 語彙論 (гой-рон) – *лексикологія*, що розкладаємо на 語彙-論, 語彙 (гой) – *словниковий склад*, 論 (рон) – *теорія*;
4. двоскладникова основа + двоскладникова основа – 思弁哲学 (шібен-тецугаку) – *спекулятивна філософія*, що розкладаємо на 思弁-哲学, 思弁 (шібен) – *спекуляція*, 哲学 (тецугаку) – *філософія*;
5. двоскладникова основа + трискладникова основа – 歸納完全法 (кінō-кандзен-хō) – *метода досконалої індукції*, що розкладаємо на 歸納-完全-法, 歸納 (кінō) – *індукція*, 完全 (кандзен) – *бездоганність*, 法 (хō) – *метода, спосіб*.

Помічаємо й подібний спосіб творити неологізми, що теж властивий для кальки – **дослівний переклад**. Звісно, з огляду на мовну відмінність, матеріалом, що заступає частини іншомовного слова – є ієрогліфи, основи васейканго, вони взаємопов'язані значенням, адже без одного елемента немає й повного значення іншого. Канджі і складники передають у васейканго дослівний чи подібний зміст, проте з різних його боків.

2.1.3. Класифікація за типами форм. За Такано (2004) основи, крім відмінної кількості складників, мають ще класифікацію за типами форм. Існують два основні типи: самостійна форма (自立形式, джіріцу-кейшікі) і зв'язна форма (結合形式, кецугō-кейшікі).

Самостійна форма – це основа, що може користатися як окреме слово або бути частиною васейканго. **Зв'язна форма** – це основа, що користується тільки у зв'язці зі словом. Також кожен форму основи характеризують за її морфемним значенням.

Класифікація основ самостійної форми від Такано (2004):

1. самостійна основа (単立語基, танріцу-гокі) – 民法 (мімпō) – *цивільне право*, калька з англійської *civil law*. Можемо розкласти, 民-法, 民 (мін) – *народ*, 法 (хō) – *закон, правило*;

2. самостійна префіксальна основа (単立・前接語基, танріцу дзенсецу-гокі) – 原因 (ген'ін) – *причина* як в слові 原因解明 (ген'ін-каймей) – *з'ясування причини*, складається з 原因 (ген'ін), кальки з англійського *cause*, що є латинським запозиченням *causa*, 原-因, 原 (ген) – *первинний*, 因 (ін) – *виникати з чого та* 解明 (каймей) – *з'ясування*;

3. самостійна постфіксальна основа (単立・後接語基, танріцу кōсецу-гокі) – 要素 – *фактор* (йōсо) як в слові 派生要素 (хасей- йōсо) – *похідний фактор*, з англійського *derivative factor*, що також має латинське коріння *derivativus* й *factor*. Можна розділити на 派生 (хасей) – *походити*, 要素 (йōсо), скальковане з *factor*, 要 (йō) – *потребувати, важливий*, 素 (со) – *частина*;

4. самостійна префіксально-постфіксальна основа (単立・前接・後接語基, танріцу дзенсецу кōсецу-гокі) – 原理 (генрі) – *принцип* як у словах 一統原理 (іттō-генрі) та 原理一統 (генрі-іттō) – *універсальний принцип*, з англійського *universal principle*, що має латинське походження *universalis* і *principium*, відповідно 一統 (іттō) – *універсальний*, 原理 с (генрі), теж є калькою з *principle*, 原-理, 原 (ген) – *первинний*, 理 (рі) – *аргумент, теорія*.

Класифікація основ зв'язної форми від Такано (2004):

1. префіксальна основа (前接語基, дзенсецу-гокі) – 共產 (кьōсан) - *спільне майно, комуністичний* як у слові 共產論 (кьōсан-рон) – комунізм, з англійського communism.

Розкладається 共產-論, 共產 (кьōсан) і 論 (рон) – *теорія*;

2. постфіксальна основа (後接語基, коосецу-гокі) – 弁証 (беншьō) – *доказ* як у слові 弁証法 (беншьō- хō) – *діалектика* філософський термін, скалькований з англійського *dialectic*, що має походження грецьке *διαλεκτική*. Можемо розкласти 弁証-法, 弁証 (беншьō), 弁(бен) – *мова, діалект*, 証(шьō) – *підтвердження, свідчення* і 法 (хō) – *закон, правило*;

3. префіксально-постфіксальна основа (前接・後接語基, дзенсецу коосецу-гокі) 偶有 (гūю) – *випадковий*, складається з 偶 (гū) – *, парне число, випадковий*, 有 (ю) – *мати*. Функціонує у словах: 偶有性 (гūю-сей) – *випадковість* як філософський термін від англійського *accident*, до 偶有 (гūю) додаємо 性 (сей) – відповідник до суфіксів *-ція, -ння* тощо; 可離偶有(карі-гūю) – *окрема випадковість*, від *separable accident*, що до 偶有 (гūю) додаємо 可離 (карі) – *окремий*.

2.1.4. Васейканго як словотвірна калька. Можемо підбити підсумок, що з огляду на мотивацію, поняття, що ми запозичуємо, використання дослівного перекладу – **уважаймо васейканго за словотвірну кальку в японській мові.** Далі наводимо інші приклади, вживаних в японській, васейканго зі словника "Тецугаку Джіі", де бачимо, що васейканго є результатом калькування (高野, 2004).

1. 惰性 (дасей) – *інерція*, калька з англійського *inertia*, що в англійській мові є латинізмом *inertia*. Це васейканго має одну двоскладникову самостійну основу, бачимо,

що слово складається з двох канджі: 惰-性, 惰 (да) – *лінощі, бездіяльність* і 性 (сей) – в цьому випадку виступає еквівалентом суфіксів *-ція, -ння* тощо;

2. 志向 (шікō) – *прагнення*, калька з англійського *intention*, що, власне, латинського походження *intentio*. У цьому випадку слово теж має одну двоскладникову самостійну основу, розклавши його бачимо, що 志-向, 志 (ші) – *воля*, 向 (кō) – *прямувати*;

3. 衝動 (шьōдō) – *імпульс*, калька з нідерландського *impuls*, що теж латинського походження *impulsus* – *надавлювати*. Також будова цього васейканго – одна односкладова самостійна основа, складається з таких частинок як 衝-動, 衝 (шьō) – *поштовх*, 動 (дō) – *рух*;

4. 甲状腺 (кōджьō-сен) – *щитоподібна залоза*, калька з англійської *thyroid gland*, що є латинським запозиченням *glandula thyroidea*. Це васейканго складається з двох основ: самостійна двоскладникова основа й самостійна односкладникова постфіксальна основа, розкладаємо 甲状-腺, 甲状 (кōджьō) – окремо канджі мають значення *щита* або *панцира* (甲) й *форми* (状), а разом можуть перекладатися як "*за формою панцира*", 腺 (сен) – *залоза*;

5. 科学者 (кагаку-ся) – *учений*, калька з англійської *scientist*, що має латинську основу *scientia* – *знання*; грецький суфікс *-ist*. Це васейканго має таку будову: самостійна двоскладникова основа й самостійна односкладникова постфіксальна основа. Можемо розділити 科学-者, 科学 (кагаку) – *наука*, 者 (ся) – *людина*, в цьому випадку маємо за суфікс *-ник, -ець* тощо;

6. 受動的 (джюдō-текі) – *пасивний*, калька з англійської *passive*, що має латинське походження *passivus* – *страждальний, бездіяльний*. Слово має самостійну двоскладникову основу й односкладникову постфіксальну основу. Розкладаємо 動-的, 受

動 (джюдоо) на 受 – *приймати*, але в цьому випадку *зазнавати*, 動 – *дія*, 的 (текі) – прикметниковий суфікс.

2.2. Семантична калька.

Добре тямимо, що семантична калька твориться за допомогою семантичного запозичення мовної одиниці. Однак через недостатню досліджуваність цієї проблеми, складно виокремити семантичне калькування як набуття від японців, тобто коли це, справді, виникло під умовно європейським впливом чи коли це додаткове значення набуло через китайське посередництво.

Усе ж японська мова має кальку семантичного її типу, що розглянемо на прикладі слова *рух* – 運動 (ундō) – його першим набутим значенням, на диво, є *рух небесних тіл* (天体の運動, тентай но ундō) і вже потім його почали користати як *рух тіла* (身体の運動, шінтай но ундō) саме у значенні *тренування* (体操, тайсō). Згодом маємо такий зміст пов'язаний з фізичною наукою як "імпульс; кількість рухів" (運動量, ундō-рьō). Отож, одне з останніх значень, що отримало це слово, через англійський вплив *рух виборів* (選挙運動, сенкьо-ундō) (高野, 2004).

2.3. Однослівна й неоднослівна калька.

Для європейських мов властивий поділ кальки на однослівну й неоднослівну, проте така класифікація в японській мові не може відповідати дійсності. Тому слід зауважити на японському словотворі – бачимо, що калькуючи словосполучку з англійської японською мовою, все одно маємо як результат – ціле слово. Так, його ми можемо роздробити на складові: основи та їхні складники, однак це в будь-якому випадку вважатиметься одним словом, а основи в такому разі будуть уважатися за ті частини, що адаптували японською.

Надто ми хочемо звернути увагу на те, що словосполучення чи вирази, які японці засвоюють калькуванням, ми можемо влучно порівняти зі складними словами в європейських мовах, зокрема українській.

2.4. Морфологічна калька.

Одним з впливів китайської мови на японську – є зміни на морфологічному рівні, понадто разом із ієрогліфічними запозиченнями відбулися позики морфемних одиниць, але чи варто визначати це за морфологічну кальку? Уважаймо, що морфемні позики, з китайської, функціонують в середині японської мови впродовж довгого часу як питомі елементи, що не наслідують китайської мови й мають нові набуті значення, тому сучасна японська мова не має морфологічної кальки.

2.5. Фразеологічна калька.

Широкого знані для японської мови фразеологічні кальки, що з'явилися через запозичення китайського письма й літератури, тому можемо вважати їх найдавнішими кальками в японській мові, адже ці ідіоми прийшли не як результат прямого запозичення, а були перекладені японською. Слід додати, що калькування фразеологічного типу застосовувалося не тільки щодо китайської, а й до санскриту теж, звісно маємо розуміти, що значна кількість фразеологізмів, що мають індійське походження все ж були запозичені через китайське посередництво.

Маємо такі приклади за Пироговим (2009):

1. 覆水盆に返らず (фукусуй бон ні каерадзу) – "розлита вода до чашки не повертається", що має походження з історичного твору "Ши і цзі" автора Ван Цзя;
2. 一を聞いて、十を知る (ічі во кііте джю во шіру) – "почувши одне, дізнатися про десять", прислів'я походить із книги "Луньюй" і є висловом Конфуція;

3. 言うは易く、行ふは難し (іу ва ясуку, оконау ва катачі) – "легко сказати, важко зробити", вислів походить з давньокитайського трактату автора Хуань Куань "Янь те лунь";

4. 塵も積もれば山となる (чірі мо цумореба яма то нару) – "порошинки, коли накопичуються, перетворюються на гору", вираз належить індійському філософу Нагарджуні як коментар сутри Махапраджня-параміта;

5. 女の髪の毛には、大急もつながる (онна но камі но ке ні ва, тайдзō мо цунагару) – "жіночою косою можна зв'язати слона", фразеологізм походить з дхарані-сутри Ямантака.

Також має японська мова і фразеологічні кальки, що є європейськими позиками. Більшість європейських фразеологізм японці скалькували з англійської, варто навіть наголосити, що це було посередництво, оскільки саме через англійську до японської мови прийшли перші кальки латинського й грецького походження.

Наводимо приклади за Пироговим (2009):

1. 火に油を注ぐ (хі ні абура во сосогу) – "підливати масла у вогонь" в японській мові калька з англійської "to pour oil on the fire", що в англійській мові калька з латини "oleum addere camino";

2. 火のない所に煙は立たぬ (хі но най токоро ні кемурі ва татану) – "де нема вогню, там дим не здійметься" в японській є калькою з англійської "there is no smoke without fire", що скалькований вираз із латинської "non est fumus absque igne";

3. 薔薇に棘あり (бара ні тоге арі) – "троянда має колючки" калька з англійського "there is no rose a thorn", що є латинською адаптацією "urticae proxima saepe rosa est";

4. 目的の為には、手段を選ばず (мокутекі но таме ні ва, шюдан во ерабадзу) – "заради мети засоби не вибирають" калька вислову англійського філософа Томаса Гоббса "the end justifies the means", що сама має латинське походження "finis sanctificat media";

5. 必要は発明の母 (хіцуїō хацумей но хаха) – "необхідність – мати винахідливості" калька, що прийшла з англійської "necessity is the mother of invention", але сам вислів, вважається, що належить давньогрецькому філософу Платону.

2.6. Синтаксично-фразеологічна калька.

2.6.1. Поняття йоджіджюкуго й сейго. Синтаксична калька в японській мові тісно пов'язана з надзвичайно незвичними для мовців європейських мов, але водночас поширеними на Східно-азійському ареалі, фразеологізмами категорії **чен'юй** – чотирикомпонентні ідіоматичні вирази, що мають давньокитайське походження, тому зберігають синтаксичні й семантичні риси давньої мови. У китайській мові є найбільш розповсюдженою формою фразеологізмів. Для японської мови цей тип фразеологізмів відомий як **йоджіджюкуго** (四字熟語), або ж **сейго** (誠吾).

Сейго і йоджіджюкуго вказують на суть одного явища, проте висвітлюють його на різних рівнях, адже коли ми говоримо саме про ідіоматичні вирази, що створені від китайців й описують китайські реалії, то в такому випадку слід говорити про сейго. Якщо тлумачити йоджіджюкуго, то це поняття ширше за значенням, ніж сейго, тому що воно має на увазі не тільки ідіоми, а й може відігравати роль складних слів, що ідіоматичного характеру не мають (Пирогов, 2009).

2.6.2. Йоджіджюкуго як синтаксична калька. Йоджіджюкуго створені за китайською граматичною моделлю національно марковані чотирикомпонентні японські фразеологізми (Пирогов, 2009). Так, ми знаємо, що серед йоджіджюкуго є готові ідіоми запозичені з китайської, тому їх з огляду на поняття кальки не можна вважати скалькованими. Однак найголовнішою їхньою рисою є те, що це скалькована граматична структура, яку користають, щоб скласти фразеологізм. Володимир Пирогов зауважує "таким чином у японській мові з'явилися "некитайські" йоджіджюкуго,

побудовані за принципом китайських, але з японською фабулою і новими ієрогліфічними компонентами" (с. 138). Тому ми вважаємо, що йоджіджюкуго можна класифікувати як синтаксичну кальку, що існує тільки в межах фразеологізмів.

Приклади йоджіджюкуго як кальки:

1. 三味一鯛 (саммі-іттай) – окунь трьох смаків: нарізаний скибочками, обсмажений окунь, якого подають з овочами, вимоченим у sake;
2. 伝家包丁 (тенка но хбчб) – рецепти приготування страв, що передаються в спадок з покоління в покоління;
3. 犬康保険 (кенкб-хокен) – система заходів, що спрямована компенсацію збитків, обумовлених нещасними випадками через собак;
4. 好言礼食 (кбген-рейшьоку) – сімейна етика прийняття їжі, коли взаємоповага досягається бесідою на улюблені теми;
5. 一賭兩得 (ітто-рьбтоку) – спокій і витримка в азартній грі запорука виграшу
6. 観光相殺 (канкб-сбсай) – тяжка повсякденна праця пересічної японської родини компенсується туризмом під час канікул;
7. 馬餌豆腐 (баджі-тбфб) – головним інгредієнтом корму для коней є тофу, що підвищує їхню силу і працездатність.

2.7. Напів калька.

2.7.1. Поняття гібридних слів. Гібридні слова або ж гібриди – лексеми, що складаються з частин різного походження: питомого й чужомовного. Японська мова має окремий лексичний прошарок гібридних слів **коншюго** (混種語), його особливістю в японській – є розмаїття комбінацій залежно від походження слова, адже склад японської ділиться на питомі слова **ваго** (和語), сино-японський прошарок або ж **канго**, іншомовні некитайські

запозичення **гайрайго** (外来語) (沈, 2009). Іноді бачимо відокремлення ономапоєї як окремої мовної ланки, проте, на нашу думку, описуючи гібриди, слід не виділяти слова, що складаються з питомого слова й ономапоєї. Отже, маємо можливі комбінації гібридів:

1. ваго + канго – 鹿肉 (шіка-ніку) – *оленина*, розбираємо на частини за походженням 鹿 (шіка) – *олень*, 肉 (ніку) – *м'ясо*;

2. ваго + гайрайго – 消しゴム (кеші-гому) – *гумка стирати*, можемо розкласти на 消す (кесу) в другій основі як 消し (кеші) – *стирати*, ゴム (гому) – *гумка* від нідерландського *gom*;

3. канго + ваго – 気紛れ (кі-магуре) – *примха*, можемо розкласти на 気 (кі) – *дух*, *настрій* і 紛れ (магуре) – *випадковий*;

4. канго + гайрайго – 軽トラ (кей-тора) – *легка (мала) вантажівка*, розкладаємо на 軽 (кей) – *легкий*, トラ (тора) – *вантажівка* від англійського *truck*;

5. гайрайго + ваго – ラムしゃぶ (раму-шябу) – назва страви з баранини, можемо розібрати на ラム (раму) – *баранина*, від англійського *lamb*, しゃぶ (шябу) – скорочення назви шябушябу;

6. гайрайго + канго – スリル感 (суріру-кан) – *напруга, хвилювання, напружене відчуття*, можемо розкласти на スリル (суріру) – *хвилювання* від англійського *thrill*, 感 (кан) – *відчуття*.

2.7.2. Гібриди як напів калька. Гібридні слова вважаються калькою, якщо виникли як результат запозичення іншомовного слова. У такому разі одну частину слова буде перекладено дослівно, а іншу перенесено з оригінального слова без перекладу.

Приклади напів кальок:

1. ポリ袋 (порі-букуро) – *поліетиленовий пакет*, з англійського *polyethylene bag*, складається з ポリ (порі) – скорочення від ポリエチレン (порієчирен), що англійське *polyethylene* або ポリプロピレン (поріпуропірен) *polypropylene*, 袋 (фукуро) – *пакет, сумка*;
2. X線 (еккусу-сен) – *рентгенівське випромінювання*, з англійського *X-ray*, можемо розкласти на X (еккусу) – ікс, 線 (сен) – *промінь*;
3. コーヒー豆 (кōхії-маме) – *кавові зерна*, з англійською *coffee bean*, розбираємо як コーヒー (кōхії) – *кава*, що має нідерландське походження, 豆 (маме) – *боби*;
4. 省エネルギー (шьō-енеругії) – *енергозбереження*, що має англійське походження *energy conservation*, розкладаємо на 省 (шьō) – *зберігати*, エネルギー (енеругії) – *енергія*.

Висновки до розділу 2

Провадивши класифікацію кальок, врешті решт ми маємо підбити такий підсумок, що калькування безсумнівно є частиною японської мови. Чотири з шести типів кальок як словотвірна, етимологічна, фразеологічна, напів калька виявилися властивими й для японської, але морфологічна й синтаксична, зважаючи на японськомовну реалію і доволі специфічний історичний контекст, не стали частиною японської класифікації кальок.

Особливо звертаємо вашу увагу на окремий створений тип кальки як синтаксично-фразеологічний, що є синтезом двох типів фразеологічного й синтаксичного, таким способом ми змогли передати повне значення синтаксичної кальки, що існує виключно в середині фразеологізмів йоджіджюкуго.

Крім синтаксично-фразеологічного типу варто акцентувати, що поділ кальки на однослівну й не однослівну – неможливий з точки зору японського словотвору, адже те, що вважається словосполученням, в японській мові визначатиметься одним цілим словом.

ВИСНОВКИ

1. Історичні передумови до калькування в японській мові ділимо на періоди китайського й західного впливу. Головною особливістю періоду китайського впливу, потрібно вважати появу лексичного матеріалу канго, що виник як наслідок запозичення китайського письмо й цілого прошарку нової лексики, тому, на нашу думку, канго – найголовніший матеріал, яким провадиться калькування. Уперше цей спосіб запозичувати був застосований до фразеологізмів китайського й індійського походження, отже, як наслідок маємо фразеологічну кальку, а також бачимо синтаксичне калькування, що відбувається на основі фразеологізмів чен'юй.

Етап західного впливу характерний появою нового лексичного прошарку гайрайго й відповідно нових типів кальки. Підчас знайомства з новим досвідом, японська мова набула словотвірної, семантичної й напів кальки, що виникли внаслідок перекладу нідерландської й англійської літератури.

2. У процесі дослідження, ми створили японськомовні еквіваленти на позначення типів кальок відомих для європейського мовознавства. Відступивши від відомого терміну 翻訳借用 (хон'яку-сякуйō), ми заступили його найбільш відповідним терміном 直訳借用 (чюкуяку-сякуйō), на основі якого ми створили наступні відповідники:

- 直訳借用 (чюкуяку-сякуйō) – калькування, калька;
- 直訳借用語 (чюкуяку-сякуйōго) – скалькована лексема;
- 造語・直訳借用語 (дзōго чюкуяку-сякуйōго) або 義訳 (гіяку) – словотвірна (лексична) калька;
- 意味・直訳借用語 (імі чюкуяку-сякуйōго) – семантична калька;
- 形態・直訳借用 (кейтай чюкуяку-сякуйō) – морфологічна калька;
- 構文・直訳借用 (кōбун чюкуяку-сякуйō) – синтаксична калька;

- 構文・熟語・直訳借用 (こぶん ちやくうじょう (くぶん ちやくうじょう)) – синтаксично-фразеологічна калька;
- 混種語・直訳借用語 (こんしゅうご ちやくうじょう (こんしゅうご ちやくうじょう)) – напів калька.

3. Калькою словотвірного типу в японській мові є васейканго – неологізми створені на основі канго. Оскільки проаналізувавши будову й мотивацію створювати, ми з'ясували що для васейканго і словотвірної кальки характерною особливістю є переклад абстрактних слів і складних термінів – речей непобутових, тому зважаючи на це, ми дійшли висновку, що васейканго повністю відповідає поняттю лексичної кальки властивого європейському мовознавству, адже ці неологізми є результатом освоєння чужомовного досвіду через дослівний переклад слова питомими складниками.

4. Проблематика поділу на однослівну й неоднослівну кальку, що характерний для європейського мовознавства, впливає в процесі зіставлення цього поділу з японською мовою, позаяк це явище цілковито нівелюється через відсутність кальок-словосполук до яких ми звикли, особливо в українській мові, тому неоднослівні кальки в японській мові вважаються складними словами.

5. Стосовно синтаксичної й морфологічної кальки, то ці типи для сучасного етапу розвитку японської мови – нехарактерні, оскільки синтаксис чужомовних впливів не зазнав й кальки цього типу не можуть функціонувати за межами фразеологізмів, а щодо морфем, то вони стали питомою складовою японської мови, тому не можна вважати їх за кальку.

6. Можемо натрапити також на етимологічну кальку в японській мові, однак маємо зауважити, що вона є найменш поширеною серед кальок інших типів – робимо такий висновок, безпосередньо зважаючи на кількість досліджень стосовно чужомовних етимологічних впливів на японську мову.

7. Фразеологічну кальку вважаємо за найдавніше застосування способу калькувати в японській мові, що виникла як результат багаторічних лінгвокультурних впливів з Китаю. Окрім китайських фразеологізмів, має японська мова досвід калькувати

фразеологізми зі санскриту, що прийшли до Японії разом буддійськими вченнями. Також можемо натрапити на калькування західних прислів'їв, а саме тих, що з'явилися в японській через англомовне посередництво, які найчастіше мають походження класичне як-от грецьке або ж латинське – такі інтернаціональні вирази, що можна подібувати у багатьох мовах світу.

8. Для того, щоб охарактеризувати синтаксичну кальку, що існує тільки в межах фразеологічних одиниць йоджіджюкуго, ми синтезували ці типи межі собою, утворивши характерний для японської мови тип кальки – синтаксично-фразеологічна калька. Ця калька не здатна існувати самостійно, адже вона користується винятково в йоджіджюкуго, що створені за чужомовною моделлю, яка відтворює китайську синтаксичну будову ідіом чен'юй.

9. Через активний вплив англійської мови, спостерігаємо збільшення кількості гайрайго, а з ним й появу гібридних слів, що будуються з матеріалу різних мов – питомого й чужомовного. Запозичені гібриди, що вибудовані за зразком іншомовного слова й зберігають одну з частин незмінною, можна виокремити як напів кальку, адже це продукт запозичення через калькування .

У японській мові трапляється велика кількість гібридів, однак не всі є напів калькою, адже гібридне слово може бути складене винятково з японського матеріалу, що має різне походження як-от канго й ваго, тому такі лексеми не можна назвати напів калькою лише через гібридну будову. Особливо це стосується гібридів, що мають частину гайрайго й японської складової, однак якщо слово не є результатом запозичення, а тільки-но має дві вимішані між собою частини, що створені від японців як новотвір, то така лексема жодним чином не має стосунку до кальки.

АНОТЦІЯ ЯПОНСЬКОЮ МОВОЮ

〈要旨〉本論は「直訳借用の分類」ということである。ここでいう「直訳借用」は西洋の言語学によって作られた用語が、また「calque」のように広く知っているのは、直訳で語の要素を借用する単語のことである。日本語も様々な直訳借用の種類が活用されているものがあるが、日本語学者は外来語の構成で生成する訳語を「直訳借用」と呼ばない。だから、この論文の問題点は、どのような動機をきっかけにこの直訳借用を生成するのか—どのような直訳借用の種類は日本語に特異のものであるか—和製漢語は造語・直訳借用語を特付けるのか—この問題を論じるべきである。

直訳借用の種類を分類することができる。

- 1) 「直訳借用語」とは、直訳借用する語の単立である。
- 2) 「直訳借用」とは、直訳借用語を生成する方法である。
- 3) 「造語・直訳借用語」と「義訳」とは、外来語の構成と要素の直訳で借用する語である。また、杉田玄白によって作られていた用語という「義訳」とは外来語の直訳で造語法であるので、私たちの考えでは、「義訳」も用いられる。
- 4) 「意味・直訳借用語」とは外来語の意味を借用。
- 5) 「構文・直訳借用」とは外国語の構文の独特や語順などを借用。
- 6) 「形態・直訳借用」とは自国語で外国語を使う形態。
- 7) 「熟語・直訳借用」とは外国語から直訳で訳する熟語。
- 8) 「構文・熟語・直訳借用」とは「熟語・直訳借用」の独特があるが、外国語の熟語の語順を借用、つまり外国語の構文である。
- 9) 「混種語・直訳借用語」とは直訳借用する混種語である。

キーワード： 直訳借用、直訳借用語、義訳、造語、構文、熟語、混種語

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Charles, B. (1951). *Traité de stylistique française: Troisième édition* (Vol. 1, pp. 49-53). Genève: Librairie Georg & Cie S. A.
- Mark, I. (2011). *Loanwords in Japanese*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Shibatani, M. (1990). *The languages of Japan*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Бондаренко, І. П., Хіно, Т. (1998). Українсько-японський словник. Японсько-український словник. Навчальний словник японських ієрогліфів.
- Голянич, М. І., Стефанчук, Р. І., Бабій, І. О. (2011) *Словник лінгвістичних термінів: Лексикологія, фразеологія, лексикографія*. Івано-Франківськ: Сімік.
- Курило, О. Б. (1960). *Уваги до сучасної української літературної мови: Видання п'яте*. Торонто: Нові Дні.
- Пирогов, В. Л. (2009). Семантична парадигматика фразеологічних структур китайської та японської мов: Порівняльний аспект. *Східний світ*, 4, 134-143.
- Пирогов, В. Л. (2009). *Словник японських прислів'їв і приказок: З відповідниками шістьма мовами*. Київ: Торсінг.
- Пирогов, В. Л. (2019). Динаміка форм словотворення в японській мові: Історико-типологічний аспект. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Серія Філологія Педагогіка Психологія*, 39, 78-84.
- Рубель, В. А. (2007). *Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVІІІ – друга половина ХІХ ст.)*. Київ: Либідь.
- Русанівський В. М., Тараненко О. О. (2004) *Українська мова: Енциклопедія*. Київ: "Українська енциклопедія" імені М. П. Бажана.
- 沈, 国威. (2009). 漢字文化圈における近代西洋新概念の受容・交流・共有・異化に関する研究. *大学研究助成アジア歴史研究報告書*, 3, 37-50.
- 高野, 繁男. (2004). 『哲学字彙』の和製漢語: その語基の生成法・造語法. *人文学研究所報*, 37, 87-108.
- Бойко, Н. Л., Миронова, В. М. (2012). Українсько-давньогрецько-латинський словник: Видання друге. Київ: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет".